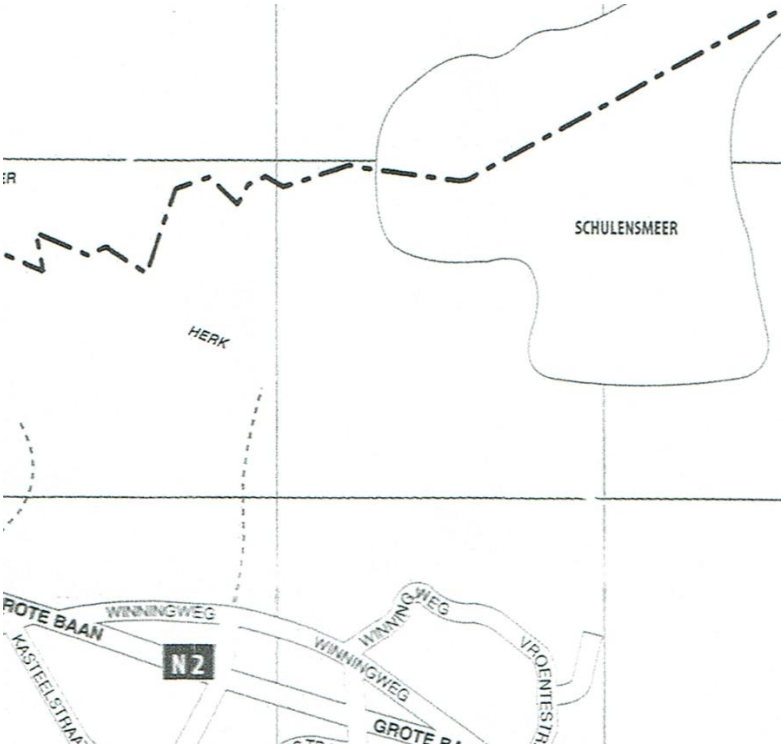
Steentijdvondsten te Donk

Het Schulensmeer is een kunstmatig aangelegd meer dat gebruikt werd voor zandwinning voor de aanleg van de nabije autosnelweg E314. Het meer ligt net ten zuiden van de Demer. Tussen Demer en Herk, en beperkt door het Schulens meer ligt een beschermde archeologische zone.[1]

Tijdens de Ijstijden werd er zand en zandig leem afgezet in de Demervallei. Er werden door lokale zandverstuivingen in de Laatste Ijstijd verder nog zandheuvels, of donken gevormd. Door ontbossing in het Holoceen erodeerde het landschap en ontstonden er oeverwallen langs de Demer. Het meer zuidelijk gelegen gebied kon hierdoor minder ontwaterd worden met talrijke overstromingen tot gevolg. De vallei werd met alluvium opgevuld. Door de permanent natte bodem en het beperkte gebruik door de landbouw zijn archeologische artefacten onder de alluviale laag goed bewaard gebleven.

Ten zuiden van deze archeologische zone werden in de jaren 1980 door L. Van Impe verschillende opgravingen uitgevoerd.[2]



Door de amateurarcheologen P. Van Geel en J. Leeman werden er in de jaren 1970 tal van vondsten gedaan in de archeologische zone Demervallei. Ook bij de zandwinningswerken van het Schulensmeer waren ze aanwezig. Ze vonden o.a.:

-Midden-Paleolithische artefacten met een bijzonder aangepunt benen voorwerp met 14 inkepingen (1976)

-Neolithische pijlpunten en ander lithisch materiaal (1975-76)

[1] Archeologisch sitecomplex in alluviale context in de Demervallei, https://beschermingenonroerenderfgoed.be (gemeente Herk-de-Stad, deelgemeente donk). De site loopt ongeveer tot aan de deelgemeente Schulen.
[2] Met sporen uit het Mesolithicum, Bronstijd, Ijzertijd, Gallo-Romeinse periode en Vroege Middeleeuwen. Deze door Van Impe onderzochte zone rond de Winningweg maakt dus geen deel uit van de archeologische zone Demervallei.

-twee hertshoornen hakken uit de Midden-Bronstijd (1977)

-talrijke scherven uit de Late Ijzertijd (1976)

-een ijzeren zwaard met schede uit de La Tène-periode (1980)

N.a.v. deze vondsten werd door het Labo Prehistorie van de KULeuven tussen 1977 en 1979 o.l.v. Prof. P.M. Vermeersch meerdere campagnes verricht op de plaats waar nu het Schulensmeer ligt. Meerdere Mesolithische vondsten werden aangetroffen, tevens sporen en aardewerk scherven uit de Late Bronstijd.

In het westen van de archeologische zone Demervallei ligt de site Oud Kerkhof waar vroeger de oude kerk van Donk stond.[3] De verwachte fundering van de oude kerk werd niet aangetroffen. Tussen de grafkuilen van het oude kerkhof kwam een Mesolithische concentratie tevoorschijn die verder onderzocht werd. In de zand/veenlagen aan de rand van de donk (duin) werd aardewerk uit de 8ste eeuw en later terug gevonden. In de archeologische zone Demervallei werden dus vondsten gedaan uit meerdere periodes, van het Mesolithicum tot en met de 8ste eeuw. Door het vochtiger worden van de vallei is ze in die periode wellicht meermaals verlaten.

L. Van Impe voerde vanaf 1977 verschillende opgravingen uit in de meer zuidelijk van de zone Demervallei gelegen site.[4] Deze zone ligt op de rand van de depressie Halen-Schulen. Van Impe beschrijft die depressie als langgerekt en trechtervormig en zich uitstrekkende tussen Schulen en Diest. De Demer en haar bijrivieren heeft er haar weg gevonden. De zuidelijke oever van de depressie is nog bedekt met dekzanden, die in zuidelijke richting meer lemig van samenstelling worden. Op een situatiekaartje schetst Van Impe deze zone net buiten het overstromingsgebied van de Gete en van de Demervallei.

Qua archeologische vondsten vermeldt de auteur:

-een randstuk van een pot uit de laatste jaren van het Neolithicum en de Vroege Bronstijd (Wikkeldraad-complex). De pot werd gemaakt uit zwartbruine kleiaarde verschraald met veelkleurig grof gemalen grind. Bovenaan het randstuk was er een dikke kraag en werden er van binnenuit knobbeltjes uitgeduwd. Onder de kraag waren er resten van vingernagelkneepjes (fig. 3.1).

-verder waren er een aantal scherven van urnes gemaakt uit kleiaarde, verschraald met grof grind en silexgruis (o.a. een bodemstuk, fig. 3.3). Al deze scherven werden gevonden in recentere Ijzertijdkuilen of Laat-Middeleeuwse greppels.

-verspreid over het terrein werden nog vuurstenen artefacten gevonden: afslagen, enkele zeldzame werktuigen, ook een ruwe verweerde vuursteenknol. Dit laatste bewijst dat vuursteenmateriaal van elders werd aangevoerd.

Van Impe besluit met te zeggen dat bewoning ouder dan de Vroege Bronstijd en zelfs ouder dan het Late Neolithicum niet uitgesloten mag worden gezien de 'manifeste menselijke aanwezigheid in de

[3] De kerk werd afgebroken in 1750. In 1986 werden er opgravingen uitgevoerd o.l.v. L. Van Impe, K. Maes en G. Vynckier. Er volgden nog prospecties in 1986-87 waarbij nog Mesolithische en Ijzertijdsites konden gelokaliseerd worden. Deze site ligt op een duin (donk) en later werd een grachtencomplex er rond opgemeten via het gebruik van het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen (2012).

[4] Zie ook De Bronstijd in Donk (2023). De depressie Halen-Schulen komt dus eigenlijk overeen met de Demervallei. Op www.geopuntvlaanderen.be is de Demervallei in dit gebied aangeduid als kleihoudend!

depressie zelf in de loop van het Midden-Paleolithicum en het Mesolithicum.[5] De terug gevonden scherven wijzen op een vroege bewoning in Donk (Laat-Neolithicum en Vroege Bronstijd).

In het algemeen kan gesteld worden dat we in Vlaanderen bijzonder weinig weten over de periode 5000-3500 jaar geleden (Laat-Neolithicum, Midden-Bronstijd).[6]

Marc Van Stappen, www.stap-brug.be, 2023

[5] In de archeologische zone Demervallei, volledig in de depressie zelf gelegen, werden ook al vondsten uit het Neolithicum en de Bronstijd waargenomen.

[6] P. Driesen, zaakvoerder archeologisch bureau ARON, Het Nieuwsblad, 8.9.2023. 'Neolithische sites kan je op één hand tellen in Vlaanderen. We weten niet goed hoe die samenleving ineen zat. Er zijn recente en unieke sporen ontdekt in de Voerstreek van een woonhuis (3500 jaar geleden). De nabije Maas was in de prehistorie de transportweg en de toegangspoort tot Vlaanderen'. Suggereert de auteur hier dat de Bronstijdmensen vanuit het oosten gemigreerd waren en zo Limburg binnentrokken? De site in Donk uit de late Bronstijd zou zo een van de vroegere kunnen zijn in Vlaanderen. En betekent ditdat de Neolithische landbouwers ook langs de Maas, maar vroeger, waren gemigreerd vanuit het Midden-Oosten?